

האובדן, האהבה ומה שביניהם

יעקב שי שביט: קו המחשבה, האהבה וגם הים, הוצאת ספרי עתון 77, 2000, 72 עמ'

קו אחד מקשר בין המחשבה, האהבה והים. ראשיתו בנקודה "ועירה. כל כך/ עד שאין לה מראה/ בודדה./ כמו חידה". אך מנקודה זו נולד הקו, יסוד התנועה, שפירושה שינוי, ורימה בלתי פוסקת, כמוה כתחושת הזמן - אלמנט דומיננטי בשירי יעקב שי שביט. בין המחשבה, היסוד הרציונלי, לבין האהבה והים נמתח קו של תלות הדדית מפרה.

השער הראשון בקובץ נתון בהקשרים ביורגיים חדרוי געגועים, מאבק, פחד קיומי ואיוו תקווה למרות הפיכחון. השיר הראשון מציג את כרטיס הביקור של הכותב, המעיד על עצמו שהוא נאחו בפיסת הקיום ההווי. מה שקדם לו ומה שיהיה לאחר לכתו הוא חסר משמעות בעבורו. "עכשיו אני אמיתי", הוא אומר. סדרת דימויים ממחישה את קיומו המורכב שבו מותכים ניגודים שונים: "כמו ים בשלל חליפותיו/ כמו בני הגר שולל במדינת הים// כמו פריחת מדבריות בשנות הגשם/ כמו אם המשולחת על בניה במדבר העיר/ כמו בדואי שנעקר ממדבר/ חייו". הוודאות המוצקה היחידה בעבור הדובר היא קיומו העכשווי הכולל חיפושים וחלומות. "כל מה שבאמת שלי". וברוח שירו של טשרניחובסקי, ספק אם יישאר השולחן לאחר הסתלקותו ("הוא לא שלי"). יישארו המקריות ואי הוודאות, "מרחקה של האמת" וכן הדקל ברחוב פרישמן המלווה אותו מילדות.

ואף על פי כן, למרות ההצהרה הבוטחת הפותחת את השיר הראשון "לא הלם אותי איש/ לפני היותי" - יוצאים מנמת לבו של הכותב דווקא דברים המבליטים את מרכזיותם של קשרי דם שאי אפשר להינתק מהם: "אני זוכר/ לפני הזכרון/ את אמה שרה אותי/ בחלומה", ניצני אהבתה לבנה בזמן טרום תודעת מבחנתו, בהיותו עובר ועולל. מלת הזמן "אחר כך" מגלה, לכאורה, את השפעתו הבלתי מבורכת של הזמן: "ואחר כך/ מאו/ מתחתר פלגים פלגים/ אני חותר כמניפת הסחף". המונח הפרוזאי "חור אטום" הופך ל"אחד מחורי הכב נאטם" בשיר המוקדש לדמות האם. השימוש בקונטציה "כי מנגד תראה את הארץ" הופך כאן לאמצעי הממחיש את התק המכאיב בין הבן לבין האם, שמאומה לא נגרע מאהבתה אליו. בולט עוד יותר הדיאלוג המתמיד שיש לו למשורר עם דמות האב,

קו המחשבה, האהבה וגם הים

יעקב שי שביט

בהתאם לסכמה המעגלית של התחלה, סוף וקשר ביניהם, המלווה שירים לא מעטים בקובץ - אין זה מקרה שהשיר החותם את הספר עוסק בהתייחסות הכותב לנקודת הסיום של החיים, בעוד השיר הראשון "לא חלום" פתח ב"לפני היותי". נימתו של השיר האחרון הוא נימת השלמה ומשאלה: השלמה עם המשכיותם של החיים אחריו ומשאלה שלפחות שירו ינציה משהו מהיותו.

כמשורר חוה ומתכונן כאחד, מעסיקה את יעקב שי שביט שאלת פלא השיר, אשר לה הוא מקדיש את שירי השער השני. באמצעות הקונטציה המקראית "אל יתהלל חוגר כמפתח" הוא מבקש להעביר מסר הנוגע לערכו של הקשב מצד הקורא למילים המסוגלות לברוא עולם ולשקף בהן גם את דמות הקורא בהן. והיכן מצוי השיר? - "בפעור/ בין הנני ללא אני". רגע ההתהוות של שיר מרתק לא פחות מהמוצר המוגמר. השיר הוא תולדת הסינתזה בין היסוד השכלי ליסוד הספונטני והרגשי. מהשיר "לא המילים" עולה הרעיון שבחירת המילים על-ידי המשורר היא מודעת ובלתי מודעת כאחד. המשורר ממתין לרגע שבו המילים ידברו בשפה שהוא רוצה.

אך מי שטבע את האמירה "שיר אינו צריך לומר אלא להיות" הבין כנראה את המכשלה האורבת לפתחו של שיר שעניינו בית מלאכתו של היוצר. בכמה מקומות אכן חשתי את השתלטות האמירה המפורשת המודעת לעצמה על האמירה החד פעמית והאותנטית. למשל, פתיחת השיר "קצה חוט" הוא כעין חלון ציפיות שלא מתממשות בשל הלשון הלמדנית בהמשך: "אין לכם צל של מושג/ אלו דימויים או מטאפורות או תבניות או/ חרוני שיר תפגשו בדרככם/ אלו תכנים תבראו באמצעותם ואלו שמות תתנו להם/ או// זה סודם/ זה סוד יפי הדרך". לעומת זאת, כשנשמר האיוון בין המחשבה לחוויה ולרגש, מתקבל שיר יפה כדוגמת "למחמוד דרוויש", שהוא מעין חי הנושא את עצמו. מעומתות בו שתי התייחסויות למאבקו של המשורר הנדרף "מקהיל קהילות ברבים/ ואת פחמי כאבם כובש/ ליהלום".

יעקב שי שביט אינו משורר המסתפק בהתכנסותו במיקרוקוסמוס האישי שהוא בונה לעצמו. יש לו עניין, שיג ושיח גם עם זולתו ועם המראות שמסביבו. הוא ער וקשוב לנעשה בתוכו ומחוצה לו בשאיפה לעמוד על משמעות הקיום האנושי. בין האובדן לבין האהבה עובר הקו השירי של המשורר הממוזג בכתיבתו את הלירי עם הפרוזאי. ■

יערה בן-דוד

בשירים. ההודות עם הדקל ששנותיו כשנותיו של המשורר עולה מתוך הקבלתו ל"ענק דמויותיו של ג'קומטי/ גופו עטוף אדרת מקסי אפורה/ צוואר שלוח... מחלפותיו/ שושנת רוח/ נהדפות בחמסיני להתנפל רוח".

ישנם צירופי מילים וצירוי לשון הנחקקים הודות לנקיונם הלירי, למשל, רגע ההתבוננות באהובה הישנה הוא "רגע חסר קצוות" וכן הצירוף המטאפורי של "חולות זוהרים בלעז את דכי הגלים// כבר נר הלילה פקח עיניו". מילים כגון: "מתחתר", "התפתלתי", "מתללי החוף", "גר שולל" הן מילים בבלעדיות המחבר. מן הראוי לציין שטורי השירים וסופי השירים רובם ככולם אינם מסתיימים בנקודה, מה שממחיש את תנועת הזמן ללא גבולות וכן את השפיעה המיוחדת של אהבה מתעצמת שאינה מגיעה לסוף פסיק.

בהליכה לאורך החוף במבט אל האופק מתבהר למשורר קו מחשבתו, שהוא פועל יוצא ממהלך חייו: "הקו הישר שאני משרטט הוא/ מעגל איך זה/ שאף פעם אינני עולה על עקבותי". כלומר ההליכה היא במעגלים קונצנטריים בעלי מרכז משותף שהוא נקודת ההתחלה והסוף של הדברים. הסכמה המעגלית, שתחילתה בנקודה ועירה נעה הרושמת את קו המחשבה בתנועתה, נוסכת מבט מהורהר והרמוני על הדברים, כדוגמת השיר הבא שפתיחתו וסיומו יוצרים מעגל מחזורי שמשמעו התחדשות: "תחילה/ ילד טועם לראשונה את העולם/ נפעם לגלותו". בהתבגרותו מאזנות המחשבות את ראייתו הילדותית, ועכשיו, כשכפו אוזות בכף ילדו הקט, ניצת מחדש הקשר עם ילדותו הרחוקה.

דיאלוג חשוב בעולמו הרגשי. מחרוזת השירים על האב, שבהם נשזרת גם דמות האם, מלאה בשתיקות מיוסרות, בחשבון שלא נסגר: "שישים ושש שנים שתקת לי/ את חידתך./ רק כמה רסיסים/ וכמה נהרות מילדותי הרחוקה - / וכבר עומצמת לי באורה של אמא/ עד ששקעה". זכר האב הבודד במועדיו משתלט על הוירכרון ועל החלומות המעיקים, המדומים לחומות בצורות ולבונקרים מבוטנים, שאינם מאפשרים לדובר להחליץ מהם: "זה מכבר אין עוד תרועה בלב/ מעולם גם לא ידעתי לתקוע בשופר". לחומות האלה, שלא כלחומות יריחו, אין סיכוי ליפול. רק ההתנחמות באהבה לדמות הנשית עשויה להצית מחדש שביט תקווה.

יעקב שי שביט הוא משורר החש על בשרו את דופק הזמן ותהפוכותיו. לכן נמצא בשיריו ציוני זמן רבים המשקפים תודעת זמן עמוקה: "תשע עשרה שנים נאלמתי", "לפני למעלה משישים שנה", "כמעט שלוש לפנות בוקר", "חצי שנה לפני מותו", "49 שנות אור" וההקדשה באחד השירים - "לשמוליק כעבור שש שנים". לא תמיד מופיע הזמן כגורם מכלה. לעתים הוא עשוי להעיר מחדש את האהבה, לרענן אותה. כך בשירי השער "תהילת שיר" שרקעם הוא הים. למשל בשיר "דווקא" שזורה נימה אופטימית של חיוב החיים ואי כניעה ליסוד ההרסני בהם ובטבע. ובשיר אחר נאמר כך: "תשע עשרה שנים התבתלתי כשביילך/ עד שגאה גא/ / כמו אורז שספף מלוא מימיו ולא חדל/ כמו האושר שתפח והתעדן/ ולא אוכל/ כמו הקסם שבפך בה והפך// ששלך ושלי שלך". הדקל ברחוב פרישמן הוא שיר תמונה ונוף הממחיש את אלמנט הזמן הטבוע